

До системи критеріїв результативності інноваційно-економічної діяльності слід включити шкоду, що завдається природі, а також витрати суспільства на її усунення.

Серед конкретних заходів у рамках загального переходу до екологічних та екологічних технологій, які мають використовуватись в екологічно-інноваційній моделі, слід назвати постійне вдосконалення технології виробництва продукції, здійснення екологічного прогнозування і моніторингу, спостереження за станом природних ресурсів, проведення екологічної ате-стації робочих місць.

Висновки

Інновації забезпечують економічне зростання на основі функціонального поєднання економіки з наукою. Посилюється вагомість знань, які перетворюються в головний фактор виробництва та динамізують економічний розвиток. Цілями державної політики щодо інновацій є стимулювання ефективності використання наукового, освітнього, інтелектуального, технологічного потенціалу з метою прискорення соціально-економічного розвитку та підвищення рівня життя.

Створення умов для розвитку й ефективного використання інновацій передбачає формування та реалізацію державної інноваційної стратегії. Основним спрямуванням інноваційної стратегії держави є посилення ролі науки в сталому розвитку, забезпечення умов успішної суспільної розбудови на основі економіки знань. Її ключові стратегічні цілі пов'язані з утвердженням інноваційної моделі економічного і соціального розвитку, підвищенням ефективності використання інтелектуального потенціалу, людських і природних ресурсів, забезпеченням підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягненням стабільного сталого розвитку і підвищенням добробуту громадян.

Пріоритетними напрямками стратегічного управління інноваційною діяльністю є: створення умов для розвитку й ефективного використання науково-технологічного потенціалу; підвищення ефективності розвитку освіти та науки; активізація механізмів фінансового забезпечення інноваційної діяльності; розвиток інноваційної інфраструктури; забезпечення ефективного використання і захисту прав інте-

лектуальної власності в сфері науки і технологій, стимулювання залучення в господарський обіг результатів науково-технічної діяльності, екологізація виробництва. Подальших наукових досліджень потребують питання обґрунтування дієвих механізмів реалізації пріоритетів стратегії інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України [Текст]: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 388 с.
2. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [Текст] / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: «Основа», 2005. – 552 с.
3. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие [Текст] / Под. ред. В.М. Аньшина, А.А. Дагаева. – М.: Дело, 2003. – 528 с.
4. Інституційні основи інноваційного розвитку економіки: Навч. посібник [Текст] / За заг. ред. В.Є. Новицького. – К.: КНТ, 2008. – 360 с.
5. Кузык Б.Н., Яковец Ю.В. «Россия – 2050: стратегия инновационного прорыва» [Текст]: Второе издание, дополненное – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. – 624 с.
6. Кузык Б.Н. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование: Учебник [Текст] / Б.Н. Кузык, В.И. Кушлин, Ю.В. Яковец. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономика, 2011. – 604 с.
7. Соловйов В.П. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://iee.org.ua/ru/publication/202/>.
8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2009–2018 роки та на період до 2039 року. [Електрон. ресурс] Режим доступу: http://arch.ukrproject.gov.ua/files/content/strat_razvut.pdf.
9. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (проект) [Електрон. ресурс] Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920.
10. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс] / Авт.-упоряд. Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияев, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.

А.С. ТЕЛЬНОВ,
д.е.н., професор, Хмельницький національний університет,
С.А. ПОПЕЛЬ,
аспірант, Хмельницький національний університет

Соціально-економічна сутність поняття «інноваційний потенціал»

У статті проаналізовані підходи до визначення поняття «інноваційний потенціал». Обґрунтовано значення трудового потенціалу підприємства в процесі здійснення інноваційної діяльності. На основі проведе-

ного дослідження сформульовано визначення поняття «інноваційний потенціал» з урахуванням значення трудового потенціалу підприємства та розвитку сучасних технологій.

Ключові слова: інноваційний потенціал, трудовий потенціал підприємства.

В статье проанализированы подходы к определению понятия «инновационный потенциал». Обосновано значение трудового потенциала предприятия в процессе осуществления инновационной деятельности. На основе проведенного исследования сформулировано определение понятия «инновационный потенциал» с учетом значения трудового потенциала предприятия и развития современных технологий.

Ключевые слова: инновационный потенциал, трудовой потенциал предприятия.

In the article, going is analysed near determination of concept «Innovative potential». The value of labour potential of enterprise is grounded in the process of realization of innovative activity. On the basis of the conducted research determination of concept «Innovative potential» is formulated taking into account the value of labour potential of enterprise and development of modern technologies.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання однією з умов інтенсивного економічного розвитку України є інтелектуалізація основних факторів виробництва та формування потужного інноваційного потенціалу. Поширення глобалізаційних процесів обумовлює необхідність розвитку національної економіки на основі якісних, інтелектуально-інноваційних факторів, які обумовлюються творчими здібностями людини. Постійне оновлення ідей, новацій і просування на ринок інноваційного продукту стає найактуальнішою проблемою функціонування підприємства. Тому формування інноваційного потенціалу як головної конкурентної переваги в сучасних умовах стає першочерговим завданням для вітчизняних підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням питань, пов'язаних з інноваційним потенціалом, займається чимало як українських, так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних вчених слід відзначити таких, як В. Александрова, О. Амоша, Л. Байбакова, Ю. Бажал, Є. Бельтюков, В. Бридун, Л. Водачек, О. Водачкова, А. Гальчинський, В. Гейць, Н. Гончарова, І. Грузнов, В. Гусев, С. Кіреев, Г. Козаченко, Н. Краснокутська, М. Краюхін, О. Кузьміна, В. Онищенко, В. Семиноженко, С. Ягудіна. Серед зарубіжних вчених вагомих внесок у дослідження інноваційного потенціалу

внесли такі науковці, як Р. Акофф, П. Друкер, Е. Менсфілд, Б. Санто, Р. Фостер, Й. Шумпетер та інші.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць з даної тематики, варто відзначити, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття «інноваційний потенціал». У багатьох дослідженнях автори концентрують свою увагу на дослідженні окремих сторін інноваційного потенціалу, тому в літературі представлені його різні визначення, що слабо співвідносяться між собою. Тому існує необхідність проведення подальших досліджень стосовно уточнення сутності поняття «інноваційний потенціал».

Мета статті – узагальнення та подальший розвиток теоретичних положень щодо визначення соціально-економічної сутності поняття «інноваційний потенціал» підприємства.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі досить широко досліджена сутність поняття «інноваційна діяльність», проте недостатньо уваги приділяється дослідженню сутності поняття «інноваційний потенціал».

З метою дослідження властивостей, структури та форми інноваційного потенціалу необхідно насамперед визначити сутнісні характеристики цього поняття як економічної категорії.

Розуміння сутності поняття «інноваційний потенціал» тими чи іншими дослідниками залежить від багатьох чинників, зокрема від рівня розвитку технологій, розвитку продуктивних сил та економічної думки в даний час, а тому трактується по-різному.

Згідно із законодавством України і Російської Федерації поняття «інноваційний потенціал» трактується таким чином (табл. 1).

Трактування поняття «інноваційний потенціал» в українському законодавстві і законодавстві Росії відрізняються одне від одного. В українському законодавстві основна увага акцентується на наявності можливостей для здійснення інноваційного розвитку, а в російському – на наявності необхідних ресурсів.

Наявність великої кількості різних точок зору з приводу визначення сутності поняття «інноваційний потенціал» пояснює існування різних підходів до трактування його сутності.

При визначенні інноваційного потенціалу науковці використовують різні підходи. Розглянемо сутність традиційних підходів до визначення інноваційного потенціалу.

1. Ресурсний підхід. Сутність ресурсного підходу полягає в тому, що для здійснення інноваційної діяльності підприєм-

Таблиця 1. Визначення поняття «інноваційний потенціал» у вітчизняному законодавстві та законодавстві Російської Федерації

№	Джерело	Визначення
1	Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» №3715-VI від 28.03.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №13. – С. 93	Інноваційний потенціал – це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки
2	Федеральный закон Российской Федерации «О господдержке инновационной деятельности в Российской Федерации» №495392-5 от 6 июня // Ведомости Государственной думы. – 2011. – С. 2	Инновационный потенциал – совокупность различных видов ресурсов, включая интеллектуальные, научно-технические и иные ресурсы, необходимые для осуществления инновационной деятельности

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ство має бути забезпечене насамперед у повній мірі всіма видами ресурсів (матеріальними, фінансовими, інтелектуальними, інформаційними і т.д.), які необхідні для виконання поставлених перед підприємством інноваційних завдань.

2. Підхід, який пов'язує інноваційний потенціал з можливостями накопичених ресурсів, що можуть бути залучені для здійснення інноваційної діяльності. У межах даного підходу основна увага акцентується на наявності використаних та невикористаних (прихованих) ресурсних можливостей, які можуть бути приведені в дію для досягнення кінцевої мети економічних суб'єктів.

3. Підхід, заснований на здатності реалізації можливостей розвитку на основі інновацій. Цей підхід визначає здатність та готовність підприємства до здійснення інноваційної діяльності.

4. Структурний підхід інтегрує ресурси, необхідні для формування інноваційного потенціалу, у певні комплексні складові, дозволяючи маневрувати фінансами, знаннями, персоналом, фондами тощо.

5. Підхід, при якому інноваційний потенціал ототожнюється з іншими видами потенціалів (науковим, науково-технічним, інформаційним, інтелектуальним).

6. Факторний підхід, згідно з яким інноваційний потенціал розуміється як сукупність умов та факторів, які дозволяють здійснювати інноваційну діяльність. Сутністю даного підходу є те, що підприємство володіє певними факторами в даний момент часу, які дозволяють здійснювати інноваційну діяльність, або буде мати їх у майбутньому.

7. Підхід, заснований на розумінні інноваційного потенціалу як складної системи (системний підхід). Сутністю даного підходу є те, що інноваційний потенціал розуміється як сукупність різного роду потенціалів (освітнього, технічного, фінансового, інформаційного та ін.), які дають змогу підприємству займатися інноваційною діяльністю.

Так, якщо проаналізувати підходи до визначення інноваційного потенціалу, можна відмітити, що, наприклад, ресурсний підхід є дещо обмеженим. Як вважають О.В. Величко, М.М. Дубовиков, О.В. Лященко, цей підхід є початковою стадією емпіричного узагальнення поняття «інноваційний потенціал підприємства» [1, с. 68]. Це пов'язано з тим, що наявність лише ресурсів не є гарантією інноваційного розвитку.

Факторний підхід звукує сфери застосування інноваційної діяльності. Структурний підхід не враховує фактори зовнішнього середовища. Підхід до інноваційного потенціалу як використаних та (прихованих) ресурсних можливостей не враховує кінцевий результат інноваційної діяльності.

Що стосується ототожнення інноваційного потенціалу з науково-технічним, то принциповою відмінністю інноваційного потенціалу господарюючого суб'єкта від його науково-технічного потенціалу є те, що при визначенні першого особливий акцент робиться на потенціалі ринкової реалізації нововведення, тобто враховується наявність чинників ринкової кон'юнктури, здатність ринку сприйняти інновації,

зусилля, що прикладаються підприємством для стимулювання збуту, оцінки ємкості ринку, просування товару на ринок [2]. Таким чином, на відміну від науково-технічного, при формуванні інноваційного потенціалу особливу роль відіграє маркетингова і збутова політика фірми.

Більш детальний аналіз традиційних підходів до трактування поняття «інноваційний потенціал», які сформувались у науковій літературі, представлений у табл. 2.

Як бачимо, у науковців не має єдності у визначенні сутності поняття «інноваційний потенціал», переважаючи більшість дослідників пояснюють це поняття з точки зору ресурсного підходу.

Неможливо сказати, що будь-який з підходів є не вірним, або навпаки правильнішим за інші, оскільки вони відображають різні сторони економічного поняття «інноваційний потенціал». Ці підходи швидше є доповненням один одному, ніж протиріччям. В сучасних умовах розглядати інноваційний потенціал з точки зору одного із підходів є не достатнім. Тому сучасні трактування поняття «інноваційний потенціал» характеризуються поєднанням традиційних підходів або принципово новими підходами.

У сучасній науковій літературі формуються нові підходи до визначення інноваційного потенціалу, які є комбінацією традиційних підходів (табл. 3).

Так, деякі автори намагаються поєднати ресурсний і факторний підходи; ресурсний підхід з можливостями і здатністю підприємства до інновацій; враховують при в ресурсному підході умову ефективного створення та використання нових виробів та технологій; частіше прослідковується тенденція до використання системного підходу; інноваційного потенціалу працівника. Позитивним є використання інноваційного потенціалу працівника, що свідчить про усвідомлення вирішальної ролі людини у процесі здійснення інноваційної діяльності.

На нашу думку, найбільш повно розкриває сутність поняття «інноваційний потенціал» системний підхід як узагальнення існуючих підходів, оскільки дозволяє звести в єдину систему показники, умови і фактори забезпечення ефективності інноваційної діяльності.

Перш ніж визначити соціально-економічну сутність поняття «інноваційний потенціал», необхідно звернутися до визначення сутності поняття «потенціал».

Так, найбільш повне і ґрунтовне визначення даного поняття наводять В.М. Архангельський та Л.Є. Зінов'єв, згідно з яким потенціал розуміється як сукупність матеріальних і людських ресурсів, які забезпечують досягнення цілей системи, або як сукупність трудових, фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів, що можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети за умови забезпечення високого рівня організації виробництва, ефективного управління та робочої сили відповідної освітньо-професійної якості [3, с. 6]. У цьому визначенні враховане переважаюче значення людини у процесі виробництва та управління. Провідна роль

Таблиця 2. Традиційні підходи до визначення поняття «інноваційний потенціал» в економічній літературі

Підхід	Визначення поняття «інноваційний потенціал»	Автор і наукова праця
Ресурсний	1. Сукупність різноманітних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, науково-технічних та інших ресурсів, необхідних для інноваційної діяльності	Маковеев П.С. Организация, регулирование и управление инновационно-инвестиционной деятельностью в Украине / П.С. Маковеев, М.В. Шарко. – Херсон: ХДТУ, 2004. – С. 140
	2. Інтегрована сукупність всіх наявних матеріальних і нематеріальних активів, які використовуються підприємством для здійснення його інноваційної діяльності і забезпечують досягнення конкурентних переваг шляхом розробки і впровадження інновацій	Станиславик Е.В. Модель оценки инновационного потенциала промышленного предприятия / Е.В. Станиславик, А.Б. Свиарева // Труды Одесского политехнического университета. – Вып. 1 (29), 2008. – С. 292–297
	3. Сукупність взаємодіючих і взаємопов'язаних кадрових, науково-технічних, виробничо-технологічних і фінансово-економічних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності, які здатні продукувати інновації за наявності сприятливих умов	Яковлева Н.Г. Организационно-экономический механизм управления инновационным потенциалом открытых акционерных товариществ: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.06.01 «Экономика, организация и управления предприятиями» / Н.Г. Яковлева. – Київ, 2006. – 20 с.
	4. Сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності	Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: [учеб. пособие] / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2000. – 432 – С. 208
	5. Сукупність ресурсів, що забезпечують потенційну готовність підприємства до інноваційної діяльності	Миляева Л.Г. Уточнение понятия инновационный потенциал, базирующееся на методике структурированных процедур / Л.Г. Миляева, Д.А. Белоусов // Инновации. – 2008. – №12. – С. 100–102
Підхід, який пов'язує інноваційний потенціал з можливостями накопичених ресурсів, що можуть бути залучені для здійснення інноваційної діяльності	1. Виділяє прихований і наявний потенціали в структурі інноваційного потенціалу	Краснокутська Н.В. Инновационный менеджмент: [навч. посіб.] / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
	2. Сукупність науково-технічних, технологічних, інфраструктурних, фінансових, правових, соціокультурних та інших можливостей, що забезпечують сприйняття й реалізацію нововведень, тобто одержання інновацій	Фридлянов В.Н. Инновационный потенциал как фактор развития / В.Н. Фридлянов // Межгосударственное социальное-экономическое исследование. – 2002. – №7. – С. 17–34
	3. Інноваційний потенціал містить невикористані приховані можливості нагромаджених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів	Кокурин Д. Развитие в России территориально-производственных образований научного, научно-технологического и научно-промышленного типов / Д. Кокурин // Российский экономический журнал. – 2001. – №9. – С. 90–94
	4. Сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття та впровадження нових (радикальних та модифікованих) ідей для його системного, технічного, організаційного та управлінського оновлення	Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посіб.] / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексик. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с.
	5. Наявні та приховані можливості залучення та використання ресурсів, спрямованих на сприйняття, впровадження нововведень, які можуть бути залучені для досягнення цілей економічних суб'єктів	Чабан В.Г. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / В.Г. Чабан // Фінанси України. – 2006. – №5. – С. 142–148
	6. Певні можливості, якими володіють інноваційні ресурси на певний період часу і можуть бути використані для вирішення певного завдання або досягнення певної мети	Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М.: Изд-во «Прогресс», 1982. – С. 126
	7. Характеристика підприємства, яка відображає забезпеченість підприємства науковими кадрами і висококваліфікованими спеціалістами, сприйняття інновацій ззовні і можливість реалізації нововведень у виробництві або організаційній структурі, ринковий потенціал, що влаштовує власника виробництва	Шамина Л. Инновационный потенциал предприятия / Л. Шамина // Инновации. – 2007. – №9. – С. 59
Підхід, заснований на здатності реалізації можливостей розвитку на основі інновацій	1. Сукупна здатність науково-технічних знань і практичного досвіду, які є в розпорядженні суспільства на даному етапі його розвитку	Джаин И.О. Оценка трудового потенциала: [монография] / И.О. Джаин. – Сумы: Университетская книга, 2002. – С. 20
	2. Здатність підприємства розробляти й реалізовувати інноваційні проекти	Стратегический потенциал и формирование приоритетов в развитии предприятий: [монография] / И.Р. Бузько, И.Е. Дмитренко, О.А. Сущенко. – Алчевск: Изд-во ДГМИ, 2002. – 216 с.
	3. Ступінь готовності виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто готовність до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін	Федулова Л.І. Менеджмент організації: [підручник] / Л.І. Федулова, І.В. Сокирник, В.В. Стадник [та ін.]. – К.: Либідь. – 2004. – С. 48
	4. Сукупність елементів, що відображають міру готовності та спроможності підприємства до досягнення встановлених інноваційних цілей, реалізації його інноваційної стратегії та підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства	Корнілова І. Сутність інноваційного потенціалу організації та основні підходи до його оцінки / І. Корнілова, Л. Шаповалова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – №99–100. – С. 41–44
	5. Міра готовності організації виконати завдання, які забезпечать досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації інноваційного проекту або програми інноваційних перетворень та впровадження інновацій	Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: [учебник для вузов] / Р.А. Фатхутдинов. – СПб.: Изд-во «Питер», 2005. – С. 296
Структурний підхід	1. У структурі інноваційного потенціалу виділяє: інтелектуальний, кадровий, техніко-технологічний, фінансовий, мотиваційний, комунікаційний, науково-дослідний. Інноваційний потенціал розглядається як система чинників і ресурсів, які відповідають умові забезпечення постійної ефективної інноваційної діяльності підприємства	Капітан І.Б. Формування структури інноваційного потенціалу підприємств й управління його розвитком / І.Б. Капітан // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №12(66). – С. 130–137
	2. Доповнила структуру інноваційного потенціалу, запропоновану І.Б. Капітаном, організаційно-управлінським потенціалом	Шипуліна Ю.С. Формування інноваційного потенціалу підприємства. Менеджмент та маркетинг інновацій: [монография] / Ю.С. Шипуліна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – С. 56–90
Підхід, згідно з яким інноваційний потенціал ототожнюється з іншими видами потенціалів	1. Ототожнює інноваційний потенціал з науковим та науково-технічним	Бляхман Л.С. Экономика, организация управления и планирования научно-технического прогресса: [учебн. пособ. для экон. спец. вузов] / Л.С. Бляхман. – М.: Высш. шк., 1991. – 228 с.
	2. Накопичена певна кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки і продукції	Данько М. Інноваційний потенціал у промисловості України / М. Данько // Економіст. – 1999. – №10. – С. 26–32
	3. Ототожнює інноваційний потенціал з науковим та науково-технічним	Ленсколд Дж. Рентабельность инвестиций в маркетинг. Методы повышения прибыльности маркетинговых компаний / Дж. Ленсколд; пер.с англ. под ред. В.Б. Колчанова, М. А. Карлика. – СПб.: Питер, 2005. – 272 с.

Підхід	Визначення поняття «інноваційний потенціал»	Автор і наукова праця
Підхід, згідно з яким інноваційний потенціал ототожнюється з іншими видами потенціалів	4. Інноваційний потенціал разом з інформаційним є складовими частинами інтелектуального потенціалу підприємства. Вони регулюють виробничі процеси, сприяють підвищенню продуктивності живої праці, ефективності використання предметів праці й енергетичних ресурсів, допомагають піднести рівень і ефективність технологій	Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия: [монографія] / Е.В. Лапин. – Суми: Университетская книга, 2002. – С. 37
	5. Розкриває суть інноваційного потенціалу через науково-інноваційний потенціал	Основы инновационного менеджмента: Теория и практика: [учеб. пособие] / Под ред. П.Н. Завлина и др. – М.: ОАО НПО Изд-во «Экономика», 2000. – 475 с.
Факторний підхід	1. Система факторів та умов, необхідних для інноваційного процесу	Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И. Николаев // Наука и наукознание. – 2001. – №2. – С. 54–65
	2. Система інтелектуальних, освітніх, кадрових, технологічних і технічних факторів, які визначають можливості і рівень створення і впровадження нових технологічних систем у суспільному виробництві	Каныгин Ю.М. Научно-технический потенциал (Проблемы накопления и использования) / Ю.М. Каныгин. – Новосибирск: Наука, 1984. – 154 с.
	3. Сукупність показників або факторів, які характеризують його силу, джерела, можливості, кошти, запаси, здатності, ресурси, які можуть бути використані в економічній діяльності господарського суб'єкта	Титова В.А. Бечмаринг как инструмент формирования инновационного потенциала предприятия / В.А. Титова, О.В. Макаренко // Инновации. – 2004. – №7. – С. 102–107
Системний підхід	1. Складна система, що включає ринковий, інтелектуальний, кадровий, технологічний, інформаційний, науково-дослідний та інтерфейсний потенціали	Ілляшенко С.М. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: [монографія] / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2005. – С. 278
	2. Комплексна категорія, яка характеризує частоту і ефективність впровадження на підприємстві інновацій, їх розробку, готовність персоналу до змін	Лощина Л.В. Развитие инновационного потенциала предприятия в контексте интеллектуальной складовой / Л.В. Лощина, Л.В. Кривенко, В.М. Мілашенко // Економічний простір. – 2008. – №18. – С. 281–286
	3. Система, ядром якої є підсистема «науковий потенціал», до якої входять підсистеми виробництва, що є інструментом вертикального перенесення технологій зі сфери досліджень і розробок до економічної і соціальної практики. Крім того, автори до нього відносять кадрову, матеріально-технічну та інформаційну складові	Ю.С. Слепец, А.П. Костенко. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: [монографія] / За заг. ред. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – С. 179
	4. Агрегована сукупність наявних у державі інноваційних ресурсів, які перебувають у системній єдності, зумовлених ними можливостей країни щодо мобілізації на визначеному часовому проміжку інноваційних ресурсів для реалізації стратегічних та тактичних цілей стимулювання економічного зростання, а також здатності економічної системи до сприйняття інновацій, адекватного реагування на них	Касьяненко В. Дослідження сутності інноваційного потенціалу економіки / В. Касьяненко // [Електрон. ресурс] / Режим доступу: www.lvivacademy.com/visik8/fail/Kasjanenko/pdf
	5. Складна динамічна система генерування, накопичення і трансформування наукових ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти, процеси	Комчатних О.В. Сутнісна характеристика інноваційного потенціалу підприємства [Електрон. ресурс] / Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vntu/2008_17_1/74.pdf

Таблиця 3. Нові підходи до трактування інноваційного потенціалу та комбінації традиційних підходів в економічній літературі

Підхід	Визначення поняття «інноваційний потенціал»	Автор і наукова праця
Ресурсний та факторний підхід	1. Сукупність організованих в певних соціально-економічних формах ресурсів, що можуть при певних діючих внутрішніх і зовнішніх чинниках інноваційного середовища бути спрямованими на реалізацію інноваційної діяльності з метою задоволення потреб суспільства.	Мартюшева Л. Інноваційний потенціал підприємства як об'єкт економічного дослідження / Л. Мартюшева, В. Калишенко // Фінанси України. – 2002. – №10. – С. 61–66.
	2. Сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому	Верба В.А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В.А. Верба, І.В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – №3. – С. 22–31
Ресурсний підхід, доповнений умовою ефективного створення та використання нових виробів та технологій	1. Сукупність економічних ресурсів та організаційно-управлінської структури підприємства, які шляхом розподілення по стадіям інноваційного циклу створюють можливості для ефективного створення та використання нових виробів, технологій, що через систему прямих та зворотних зв'язків задовольняють конкретні суспільні потреби	Механізм формування національної інвестиційно-інноваційної системи України: [монографія] / О.В. Величко, М.М. Дубовиков, О.В. Лященко. – Луганськ: Елтон-2, 2011. – С. 68
Ресурсний підхід, доповнений структурним підходом	1. Сукупність кадрових, науково-дослідницьких, матеріальних, ринкових, інтелектуальних, інформаційних, фінансових ресурсів (потенціалів), які потрібні для інноваційної діяльності	Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б. Буркинський, Є. Лазарева. – Одеса: ІПРЕ-ЕД НАН України, 2007. – С. 16
Інноваційний потенціал працівника	Здатність працівника до сприйняття нової інформації, збільшення своїх професійних знань, висуненню нових конкурентоспроможних ідей, пошуку рішень нестандартних задач і нових способів рішення стандартних завдань	Национальная экономическая энциклопедия [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.vocable.ru/ (дата звернення 20.03.2012)
	Одна з трьох складових інноваційного простору, яка включає в себе особисті й ділові якості керівників, професійну й економічну підготовку, професійні досягнення, матеріально-технічне і фінансове забезпечення тощо. Інноваційний потенціал визначається набором здійснюваних нововведень	Захарченко В.И. Экономический механизм процесса нововведений / [Под ред. И.П. Продюса]. – Одесса: АОЗТ «ИРЭН-Тит», 2001. – 252 с.
Регіональний підхід	Інноваційний потенціал регіону являє собою категорію особливого змісту, що включає не лише інноваційні ресурси і механізм їх використання в організаційно-господарській системі, а й активність інноваційних процесів у регіональній економіці	Іванілов О.С. Інноваційний потенціал підприємства / О.С. Іванілов, О.М. Тарняк // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – №12. – С. 5–7

людського фактору обумовлена зростаючими процесами глобалізації та інформатизації суспільства. Так, розвиток постіндустріального суспільства базується на людському капіталі, а розвиток економіки – на знаннях як основного чинника конкурентної переваги підприємства і країни в цілому.

Оскільки у понятті «потенціал» наголошується на значенні робочої сили відповідної освітньо-професійної якості, вважаємо за необхідне уточнення змісту поняття «трудоий потенціал», яке, на нашу думку, є складовою «інноваційного потенціалу».

Поняття «трудоий потенціал» увійшло в економічний обіг у зв'язку з умовами постіндустріального розвитку та змінами в системі використання якісної робочої сили. Аналіз праць з проблеми визначення трудового потенціалу показав, що дослідники неоднозначно підходять до його трактування.

Існують різні підходи до визначення цієї категорії: факторний (О. Панкратов, І. Бажан, Д. Богиня, Б. Генкін, О. Грішнова та ін.), політекономічний (В. Врублевський), системний (Є. Качан, Д. Шушпанов), ресурсний (В. Костаков, Г. Сергеева, Л. Чижова, А. Калина та ін.), етимологічний (С. Бектуров, Д. Карлукін, І. Маслова) [4, с. 61].

Так, серед Київських дослідників трудового потенціалу загалом виділяють три основні підходи: 1) демографічний, прихильники якого вказують, що трудоий потенціал – це сукупність працездатного населення з певною професійно-кваліфікаційною підготовкою; 2) трудоворесурсний – роль і місце окремих поколінь у функціонуванні трудового потенціалу; 3) політекономічний, підтримується погляд щодо трудового потенціалу в єдності з продуктивними силами [5, с. 106].

У сучасних умовах формуються нові підходи до визначення трудового потенціалу, які враховують відповідність техніки і технологій вимогам і здібностям працівників, що є особливо важливим в умовах інноваційної діяльності.

Так, у визначенні Т.В. Синиці трудоий потенціал розглядається як сукупність трудових можливостей, яка сформована і формується у певних виробничих відносинах і умовах відтворення та в разі відповідності сучасним технологіям може бути ефективно використана у виробничій діяльності [6, с. 9]. Згідно з визначенням С.Г. Радько трудоий потенціал – це заснована на професійних знаннях, практичних навичках, особових та психофізіологічних характеристиках працівників здатність персоналу реалізовувати цілі підприємства при належному матеріально-технічному, інформаційному та організаційному забезпеченні процесу праці [7].

Разом із цим у сучасних наукових дослідженнях формується уявлення про трудоий потенціал як здатність населення до активної трудової та інноваційної діяльності. Слід відмітити вдале визначення, яке наводять Н.Д. Лук'яненко, В.П. Антонюк, Л.В. Шаульська, згідно з яким трудоий потенціал розуміється як ресурси праці, які визначають сукупність можливостей населення до активної трудової, підприємницької, інноваційної діяльності в комплексі з умовами та якістю їх використання у сфері праці [8, с. 11]. О.В. Додонов

зазначає, що трудоий потенціал впливає на сукупну продуктивність праці та кінцевий результат праці, який вимірюється зростанням обсягу реалізованої інноваційної продукції завдяки інноваційній активності у сфері праці [9, с. 87]. М.К. Коноваленко пропонує визначення якісної складової трудового потенціалу в умовах інноваційного розвитку [10].

Отже, при визначенні сутності інноваційного потенціалу слід враховувати сутнісну характеристику трудового потенціалу. Узагальнюючи існуючі визначення, пропонуємо у зміст поняття «трудоий потенціал» включити сукупність можливостей працівників (особистих, професійних, ділових, психофізіологічних), які формують здатність персоналу підприємства здійснювати трудову, інноваційну діяльність з урахуванням вимоги відповідності сучасним технологіям. Таке визначення поєднує, на наш погляд, такі важливі умови, як: високу якість трудового потенціалу, її відповідність сучасним технологіям, які є передумовою інноваційної діяльності.

Виходячи з цього поняття «інноваційний потенціал» повинно включати наявність на підприємстві різного роду ресурсів, які необхідні йому для виконання інноваційних завдань. Насамперед підприємство мусить володіти такими ресурсами, як матеріальні, фінансові, кадрові, інтелектуальні, науково-технічні, інформаційні, без яких виконання поставлених інноваційних завдань стає неможливим.

Від характеру взаємодії технологічних укладів і персоналу підприємства залежить інноваційний потенціал конкретного підприємства. Використання найвищих технологічних укладів у взаємозв'язку із висококваліфікованим персоналом створює можливості для розвитку інновацій та підвищення конкурентоспроможності підприємств і країни в цілому.

Тому поняття «інноваційний потенціал» в сучасних умовах трактується наступним чином. Інноваційний потенціал – це складна соціально-економічна категорія, яка залежить від взаємодії технологічних укладів і персоналу підприємства у процесі вирішення завдань інноваційної діяльності та поєднує у собі інтелектуальний, кадровий, технологічний, інформаційний потенціали.

На даний момент найбільшою проблемою української економіки є те, що не приділяється необхідна увага розвитку технологічних укладів, а на підприємствах, які намагаються впроваджувати інновації, використовуються технологічні уклади нижчого рівня, що не дає змогу їм бути конкурентоздатними на міжнародному ринку.

Так, у технологічно розвинених країнах в основному домінує п'ятий технологічний уклад, що передбачає розвиток електротехнічної промисловості, приладобудування, авіаційної промисловості, хіміко-фармацевтичної, поліграфічної промисловості і з кожним роком збільшується відсоток підприємств, які намагаються використовувати шостий технологічний уклад, спрямований на розвиток мікробіологічної промисловості, медичної техніки, генної інженерії. В Україні ж в основному домінує четвертий технологічний уклад, що передбачає розвиток кольорової металургії, хімічної та наф-

Таблиця 4. Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні за 2000–2010 роки [11]

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9

тохімічної промисловості, автомобільної, хіміко-фармацевтичної, поліграфічної промисловості. Це говорить про те, що в Україні розвиваються в основному ресурсоемні промисловості, що не дозволяє боротися із технологічно розвиненими країнами за лідируючі позиції на міжнародному ринку.

Основною причиною такої незадовільної ситуації є в першу чергу недостатня фінансова підтримка інноваційних досліджень державою, про що свідчать дані табл. 4.

Наведені дані підтверджують сказане вище, оскільки відсоток державного фінансування протягом усіх десяти років залишався досить незначним у загальній структурі і не перевищував 4%. Хоча з 2000 по 2008 рік спостерігалось зростання державних витрат на інноваційну діяльність, все ж вони не стали досить значними у загальному обсязі.

Отже, для повноцінного інноваційного розвитку економіки держава має приймати більш активну участь у фінансовій підтримці цієї діяльності. Якщо ж розглядати інвестиції в розрізі технологічних укладів, то тут можна спостерігати наступну ситуацію: частка інвестицій в основний капітал виробництва п'ятого технологічного укладу в Україні за період 2001–2008 років була в середньому на рік у межах 2,5%, частка інвестицій виробництва четвертого технологічного укладу у цьому ж періоді зростає з 39,4% у 2001 році до 47,7% у 2008 році, а третього технологічного укладу – зменшилася з 58,5% у 2001 році до 49,8% у 2008 році [12, с. 17]. Про виробництво шостого технологічного укладу мова не ведеться взагалі.

Передбачена Стратегією інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки зміна напрямку інноваційного процесу від традиційного (наука – впровадження інновацій) на зворотний сприятиме підвищенню проблемно-орієнтованої релевантності вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу, концентрації фінансових ресурсів на дійсно пріоритетних для інноваційного розвитку вітчизняної економіки напрямках, більш чіткому визначенню наявних в Україні можливостей для вирішення за допомогою вітчизняної науки економічних і соціальних проблем, а також конкретизації змісту тих проблем, для вирішення яких потрібно залучати нові знання і технології ззовні. Особливе значення зміни напрямку інноваційного процесу матиме для об'єктивізації оцінки ефективності і якості результатів виконання

науково-дослідних і інноваційних проектів, оскільки їх оцінювати буде не держава взагалі, а конкретні замовники і користувачі [13].

Вдосконалення кадрового забезпечення інноваційної сфери, створення привабливих умов для творців інновацій є однією з передумов формування потужного інноваційного потенціалу. Інновативність економіки залежить від творців інновацій, їх кваліфікації, інноваційної культури, мотивації. Важливо, щоб творчий потенціал окремих особистостей, що створюють інновації, був тісно пов'язаний з підприємництвом, зорієнтований та високомотивований на досягнення конкретних цілей у створенні і розповсюдженні інновацій. Ці завдання мають вирішуватися системно і спільно освітою, наукою, підприємництвом.

Висновки

Проведене дослідження підтверджує, що «інноваційний потенціал» є важливою і складною соціально-економічною категорією. В сучасній економічній літературі відсутнє єдине розуміння даного поняття, що обумовлює необхідність нових досліджень з метою узагальнення існуючих підходів до визначення поняття «інноваційний потенціал», яке б відображало всю його складність і багатогранність.

У процесі аналізу встановлено, що різноманітність існуючих підходів до визначення інноваційного потенціалу пов'язана з особливостями та специфікою діяльності підприємств, оскільки для кожного конкретного підприємства необхідний індивідуальний підхід до визначення складових інноваційного потенціалу.

Соціально-економічна сутність інноваційного потенціалу поєднує в собі можливості і здібності трудового потенціалу до інноваційної діяльності з урахуванням розвитку техніки і технологій, що обумовлене темпами науково-технічного розвитку. Тому при розробці інноваційної політики необхідно враховувати вплив компонент трудового потенціалу в процесі реалізації інноваційної діяльності на підприємстві, що вимагає розробки програм активізації новаторства, ділової активності, раціоналізаторства тощо.

Інноваційний потенціал підприємства має базуватися на взаємодії розвитку технологічних укладів і високої

кваліфікації персоналу підприємства. Для забезпечення ефективної їх взаємодії потрібно в першу чергу активізувати державну фінансову підтримку інноваційних досліджень вищих технологічних укладів. Це допоможе зменшити інноваційний розрив між Україною, країнами-новаторами і завоювати свою нішу на світовому ринку інновацій.

Список використаних джерел

1. Механізм формування національної інвестиційно-інноваційної системи України: [монографія] / О.В. Величко, М.М. Дубовиков, О.В. Лященко. – Луганськ: Елтон-2, 2011. – 186 с.
2. Гончаренко Т.П. Управление научно-техническим потенциалом промышленного предприятия в условиях глобальной конкуренции: дис... канд. экон. наук: 08.02.02 «Экономика та управління науково-технічним прогресом» / Т.П. Гончаренко. – Сумы, 2005. – 205 с.
3. Архангельский В.Н. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении / В.Н. Архангельский, Л.Е. Зиновьев. – М., 1983. – 386 с.
4. Фоміних Т.О. Аналіз компонентної структури трудового потенціалу регіону / Т.О. Фоміних // Економічний Вісник Донбасу. – 2011. – №2 (24). – С. 61–62.
5. Шило К.М. Сутність та економічна природа категорії «трудоий потенціал» / К.М. Шило // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – №2 (10). – С. 101–106.
6. Синиця Т.В. Формування та використання трудового потенціалу промислового підприємства: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / Т.В. Синиця. – Харків, 2004. – 20 с.
7. Радько С.Г. Формирование механизма устойчивого функционирования предприятия на основе эффективных методов управления трудовым потенциалом: автореф. дис. д-ра экон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / С.Г. Радько. – Москва, 2007. – 35 с.
8. Регіональні проблеми формування трудового потенціалу і шляхи їх вирішення: [монографія] / Н.Д. Лук'яненко, В.П. Антонюк, Л.В. Шаульська, Л.Л. Шамільова [та ін.]. – Донецьк, 2004. – 340 с.
9. Додонов О.В. Проблематика розгляду трудового потенціалу з урахуванням продуктивності та інноваційної активності / О.В. Додонов // Вісник Східноукраїнського університету ім. Володимира Даля. – 2011. – №14(168), ч. 1. – С. 87–92.
10. Коноваленко М.К. Модель формування якісних змін трудового потенціалу в інноваційній моделі зростання / М.К. Коноваленко // [Електрон. ресурс] / Режим доступу: www.kbuara.kharkov.ua. (дата звернення 21. 03. 2012).
11. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2010) // [Електрон. ресурс] / Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 25. 03. 2012).
12. Федулова Л. Технологічна готовність економіки України до нових викликів в умовах відсутності технологічної політики / Л. Федулова // Економіка України. – 2010. – №9. – С. 12–26.
13. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Проект. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920. (дата звернення 25. 03. 2012).